

Oslo 30. januar 2024

Klimautvalgets NOU 2023: 25 Omstilling til lavutslippssamfunn – Veivalg for klimapolitikken mot 2050 – NITOs høringssvar

NITO – Norges Ingeniør- og Teknologorganisasjon, er landets største organisasjon for ingeniører og teknologer. Vi organiserer over 106 000 medlemmer i alle sektorer og over hele landet. Våre medlemmer spiller en nøkkelrolle i omstillingen til lavutslippssamfunnet.

NITO vektlegger betydningen av teknologiutvikling og kompetanse, en rettferdig omstilling og trepartssamarbeidet.

NITO er glad for muligheten til å komme med høringssvar til Klimautvalgets utredning: «Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050». NITO har med stor interesse studert utredningen. Vi er glade for at utredningen er gjort så omfattende og at den ser på en rekke alternativer og mulige veivalg for Norge i overgangen til et lavutslippssamfunn. Våre medlemmer jobber innenfor et bredt spekter av bransjer. Felles for disse er at de har en kompetanse som er svært viktig for den grønne omstillingen, for å nå klimamålene og for norsk konkurransekraft.

NITO vil særlig trekke fram og støtte det utvalget påpeker om at kompetanse, på lik linje med areal og kraft, er noe det vil være knapphet på. Et viktig budskap fra NITO er at Norge må inkludere og planlegge ut fra det store kompetansebehovet vi vet vil komme i utviklingen av nye grønne næringer og i omstillingen av dagens industri. Det er viktig at kompetanse og utdanning ikke blir en flaskehals i overgangen til lavutslippssamfunnet i Norge. Partnerskap og involvering av arbeidslivets parter og berørte grupper blir viktig for å lykkes med en rettferdig omstilling som har oppslutning blant arbeidstakerne og i befolkningen.

NITO er opptatt av kraften og det store potensialet som ligger i arbeidslivet, og spesielt i den norske modellen. Det organiserte arbeidslivet er et rammeverk som kan brukes som katalysator for økt bærekraft og til å nå de nasjonale utslippsmålene.

Nedenfor følger NITOs mer utfyllende innspill og kommentarer til utredningen.

Grønn omstilling krever et kompetanseløft

NITO mener det må gjennomføres et kompetanseløft for å sikre relevant kompetanse for det grønne skifte. NITO deler utvalgets anbefaling om at det må tas en strukturert tilnærming til etter- og videreutdanning for å møte lavutslippssamfunnets kompetansebehov. NITO støtter at det må bygges opp et systematisk samarbeid og dialog mellom arbeidsgiversiden, arbeidstakersiden, utdanningssektoren og politiske myndigheter. NITO har kartlagt framtidig ingeniørbehov innen tre sentrale energinæringer: havvind, hydrogen og batterier (Rapport: Ingeniørbehov i grønne næringer, Menon Economics, oktober 2022). Rapporten viser at det vil være et stort behov for ingeniørkompetanse i norsk industri. Fram mot 2030 vil det anslagsvis være behov for opp mot 6.000 nye ingeniører innen disse næringene. I tillegg kommer økt behov fra andre sektorer. Vi mangler

allerede i dag ingeniører og teknologer, og vi vet at mange ingeniører fra tradisjonell kraftbransje og petroleumsindustrien skal pensjoneres de nærmeste årene. I NITOs årlige behovsundersøkelse blant over 700 arbeidsgivere som sysselsetter ingeniører er svaret også tydelig: svært mange har behov for mer ingeniørkompetanse.

Parallelt med dette viser søkertallene til høyere realfagsutdanninger for 2023 en nedgang på 6,6 prosent siden 2022. Det er det laveste antall førstevalgs-søkere på over ti år. For å møte etterspørselen i et arbeidsliv i rask endring, må flere velge utdanninger og yrker innen realfag og teknologi. Behovet for faglærte øker i takt med behovet for omstilling, og vi ser at det særlig vil være økende etterspørsel etter kompetansen til ingeniør- og teknologutdannede innenfor grønne næringer. Med god og systematisk planlegging kan vi ha en arbeidsstyrke som er rustet for framtiden, men det tar tid å utdanne ingeniører. Det krever at vi legger til rette for å ha et studietilbud som leverer på etterspørselen i arbeidsmarkedet.

Dette underbygges også av Kompetansebehovsutvalgets rapport «Utfordringer for grønn omstilling i arbeidslivet» (Temarapport 1/2023) som ble lagt fram våren 2023. Der understrekes det at utdanning og kompetanse er avgjørende for å lykkes med den grønne omstillingen, og det gjelder både på kort og lang sikt. Utvalget har blant annet identifisert at knapphet på ingeniører, IKT-spesialister og fagarbeidere kan bremse den grønne omstillingen. En rapport fra Samfunnsøkonomisk analyse (2021/1/26) viser at Norge allerede i 2030 vil trenge 40 000 flere IKT-utdannede enn i dag.

Det er reell fare for at vi kommer i en kompetansekrise som får følger for norsk konkurransekraft og for omstillingen til et lavutslippssamfunn. Dette vil gå ut over vår evne til å nå klimamålene. Vi står overfor en varslet kompetansekrise som vi kan unngå gjennom en systematisk satsing og planlegging.

NITO mener:

- betydningen og behovet for realfagskompetanse i den grønne omstillingen må imøtekommes. Det må settes inn målrettede virkemidler slik at antall studieplasser økes og nye studieretninger tilpasset næringslivets behov opprettes.
- dette er et sektorovergripende problem som ikke alene kan adresseres i et departement. Det må utvikles en systematisk plan for et kompetanseløft for utdanning innen realfag og teknologi.
- at kompetansebehov og særlig behovet for ingeniør- og teknolog-kompetanse må inngå i en systematisk planlegging. Det må kartlegges hvilken type arbeidskraft det er behov for i nye grønne næringer og i fornybar kraftproduksjon.
- den teknologiske utviklingen, ikke minst digitalisering og utviklingen av nye grønne næringer gir økt behov for IKT-, ingeniør- og fagarbeidere innen alle deler av samfunnet. Det må settes inn ressurser til utdanning slik at det er tilgang på relevant kompetanse.
- det må satses på etterutdanning og relevant opplæring når virksomheter omstilles slik at arbeidstakere gis mulighet til omstilling og at samfunnet har tilgang på arbeidskraft.
- arbeidstakernes mulighet for livslang læring må styrkes betydelig og finansieres gjennom regionale kompetansefond.
- kompetanseutvikling må gjøres til en opparbeidet rettighet forankret i lov og avtaleverk
- det må utredes hvilke utfordringer utdanningssystemet og arbeidslivet står overfor når det skal leveres kompetanse for nye næringer.

Klimapartnerskap i den norske arbeidslivsmodellen

Skal Norge lykkes med å bli et lavutslippssamfunn kreves det både evne og vilje til omstilling. NITO representerer arbeidstakere som i mange år har levert på klima- og miljøkrav og som har vist at de er en sentral del av løsningen om Norge skal nå sine klimamål. Vi vet at mange av næringene der våre medlemmer arbeider vil bli stilt overfor ytterligere krav i årene framover. Vilje og oppslutning om omstillingen oppnår vi ikke uten et bredt eierskap fra alle deler av samfunnet. Eierskap forutsetter medvirkning, involvering og dialog. Trepertssamarbeidet er en verdifull og god plattform å bygge på. NITO representerer sektorer som står midt i omstillingen mellom fossil og fornybar energi og der arbeidsplasser er direkte berørt av den grønne omstillingen. Samlet sitter petroleumsnæringen på teknologi- og ingeniørkompetanse som blir svært viktig i lavutslippssamfunnet. Det er avgjørende at kompetansen verdsettes og nyttiggjøres til å utvikle nye grønne næringer. En betydelig andel, anslagsvis i overkant av 150 000 (SSB, 2021) er sysselsatt i petroleumsnæringene eller i virksomheter som indirekte er tilknyttet næringen i Norge. Det må sikres en rettferdig omstilling for de som arbeider i næringer som vil bli omstilt.

Gjøres dette på en inkluderende og riktig måte kan Norge dra fordel av en svært relevant kompetanse som nå, og i framtiden, vil gi norsk næringsliv et konkurransefortrinn. Det vil gi arbeidsplasser for framtidige generasjoner. Veien til lavutslippssamfunnet må legge vekt på forutsigbarhet og involvering av berørte grupper. Det vil være med på å sikre verdiskaping og skape framtidige arbeidsplasser. Skal Norge bli et lavutslippssamfunn må vi kutte utslipp i alle sektorer samtidig som vi skal finne fram til morgendagens løsninger og stimulere til nye lavutslippsnæringer.

NITO mener:

- klimapolitikken må utformes slik at det blir en inkluderende og rettferdig omstilling
- arbeidslivets parter må involveres og tas med i utformingen av viktige veivalg
- for at Norge skal bli et lavutslippssamfunn må det legges til rette for at vi beholder, videreutvikler og tar i bruk den kompetansen som Norge har opparbeidet, ikke minst innen leverandørindustrien
- livslang læring må kobles opp mot trepartssamarbeidet gjennom en «arbeidslivets kompetanseavtale».
- staten gjennom målrettede tiltak kan stimulere til en raskere og mer systematisk omstilling. Virkemidler som lån, garantier og i enkelte tilfeller direkte tilskudd, bør tas i bruk for å få fart i det grønne skifte.
- det må inngås strategiske partnerskap med EU og våre nærmeste samarbeidsland slik at vi er tett koblet på det europeiske industrisamarbeidet.

Energieffektivisering

I en tid preget av høye energipriser og økt press på naturen er tiden inne for en stor satsing på energieffektivisering. Investeringer i energieffektive løsninger i dag vil gi uttelling på utslippsreduksjoner i årene framover. Ved å ta i bruk ny teknologi kan vi redusere energibruken, kutte klimautslipp og samtidig unngå nedbygging av natur til kraftutbygging. Dette er viktig både på kort og lang sikt. Handlingsplanen for energieffektivisering er sentral og må følges opp raskt. NITO deler utvalgets anbefaling om at det må innføres sterkere virkemidler for energieffektivisering.

NITO mener:

- det er et urealisert potensial for økt energieffektivisering.
- det må stilles krav om energistandarder i bygg og næringsbygg, offentlige må gå foran.
- det bør etableres støtteordninger som stimulerer til oppgradering av bygg med kjent teknologi.

- Enovas rolle bør tilpasses slik at målrettede virkemidler raskt kan settes i verk.
- det er viktig å styrke NVEs rolle med å bistå både bedrifter og husholdninger med energirådgivning og informasjonstiltak slik at terskelen for å sette i verk enøk-tiltak er lav.
- bruk av fjernvarme og økt bruk av lokale ressurser til oppvarming må være en del av løsningen for å imøtekomme det stadig økende kraftbehovet. Dette vil avlaste kraftnettet og være et viktig bidrag til forsyningssikkerheten.
- ordningene for energimerking må forbedres og utvides. Dette er viktig for at forbrukerne og industrien skal kunne ta informerte valg.

Sirkulær økonomi

Det er stort behov for råmaterialer og mineraler i det grønne skifte. Det er knapphet på mange av materialene som trengs til å utvikle ny teknologi og i utbygging av fornybar energi. Samtidig øker etterspørselen etter disse materialene. Norge produserer og utvinner flere av disse materialene, blant annet aluminium, silisium og grafitt. Gjennom en bærekraftig og kunnskapsbasert tilnærming kan Norge også i fremtiden være en leverandør av disse materialene.

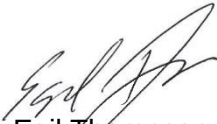
NITO mener Norge må gå foran i utvikling av sirkulære forretningsmodeller. For å lykkes med dette er arbeidet med produktutvikling og produktets design viktig. NITO mener det må rettes større fokus på design og betydningen det har for at produkter skal kunne inngå i sirkulære forretningsmodeller. EUs økodesigndirektiv må følges opp og Norge kan gå foran og ha satsinger som bidrar til at flere bedrifter gir design større oppmerksomhet. En forutsetning for lykket er at det opparbeides tverrfaglig kompetanse, og at det satses på teknolog og ingeniørutdanninger der design og sirkulære økonomi inngår. Det er et stort behov for kompetanse til å forløse muligheter. Sammen med de nordiske ingeniørorganisasjonene har NITO lagd en rapport som har en rekke anbefalinger til sine regjeringer. <https://nordicengineers.org/2021/11/towards-a-circular-economy-skills-and-competences-for-stem-professionals/>

NITO mener

- sirkulær økonomi må integreres i de nordiske realfags- og ingeniørutdanninger. Det bør blant annet legges opp til å integrere produktdesign og kompetanse om livssyklus og materialer.
- systemtenkning og digitalisering er også sentralt der bruk av digitalisering og data til å gjennomføre og optimalisere sirkularitet.

Vennlig hilsen

Trond Markussen
President

Egil Thompson
Generalsekretær